

Weyts Kathleen, "Adem is de eerste taal - Een gesprek met Pélagie Gbaguidi". www.hart-magazine.be, nr.223, 5 April 2022.

Adem is de eerste taal

Een gesprek met Pélagie Gbaguidi
Kathleen Weyts

Pélagie Gbaguidi woont en werkt al geruime tijd in het Brusselse maar bleef lang onder de radar van de Belgische kunstwereld. Sinds 2004 legt ze een mooi internationaal parcours af, inclusief de Biënnales van Dakar, Lubumbashi en Berlijn, documenta 14 in Athene en Kassel en het Smithsonian National Museum of African Art in Washington D.C. Onder impuls van curator Sandrine Colard dook haar werk op in tentoonstellingen in WIELS (*Multiple Transmissions: Art in the Afropolitan Age*, 2019) en het Middelheimmuseum (*Congoville*, 2021). Het valt op dat Gbaguidi's werk vooral getoond wordt in tentoonstellingen en constellaties die focussen op kunstenaars van Afrikaanse origine. En al kan haar werk niet los gezien worden van een onderwerp als (de)kolonisatie, de essentie van Gbaguidi's oeuvre reikt veel verder dan dat. De kunstenaar beschouwt, filtreert en incarneert de wereld en stelt vragen over hoe wij als mens in die wereld willen bestaan. Haar werk verdient een meer veelzijdige en vooral gedekoloniseerde lezing en de nodige reflectie. Zowel haar presentatie in *Charging Myths* in Z33 als *Le jour se lève*, haar opmerkelijke intrede bij Zeno X Gallery, nodigen hiertoe uit.

Pélagie Gbaguidi bij *Care*, 2019-20, geborduurde bloemzak, 243,5 x 175 cm. Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen, foto Rebecca Fertinel

bodies were sedimented in my brain as well as in my heart. I was struggling to make drawings out of this limbo. After two years of consultations, one day my eye accidentally changed the viewing angle of the pictures. I started to look for inspiration in all the empty spaces around the faces, bodies, the gap between the legs. I realized that in these spaces there was Life like a rebirth after the trauma. I called this series The dismantled writing.

— Pélagie Gbaguidi

'Ma voix est précieuse, je ne la donne pas comme ça', zo zegt ze als ik haar toestemming vraag om ons gesprek te registreren. Ik dank haar voor het vertrouwen dat ze me schenkt om me niet alleen haar stem te lenen, maar ook om me te ontvangen in de intimiteit van haar atelier. We nestelen ons in een gezellige groene zitbank, waar een gulle lentezon ons door het dakraam verwarmt. Op grote tafels verspreid in de ruimte liggen verschillende tekeningen en schetsboeken, aan de muur hangt een groot beschilderd doek, nieuw werk in wording. We ontmoeten elkaar een week eerder voor het eerst, tijdens de opening van haar tentoonstelling in Antwerpen. Het was een hartelijke kennismaking, die in de loop van de avond uitmondde in geanimeerde gesprekken met haar naaste vrienden en zijn besluit vond in een spontaan dansfeest, een deugddoende ontlading na een beproevende periode. Als ik haar vraag hoe ze naar de voorbije twee jaren kijkt, antwoordt ze: 'De pandemie heeft ons uit onze onwetendheid doen ontwaken, het was een ontmaskering op mondiale schaal en een harde confrontatie met ons onvermogen om de wereld te omarmen. We zijn diep gevallen. Maar misschien was het net dat wat we nodig hebben en kunnen we nu eindelijk een begin maken van een beschaving en is alles wat hieraan voorafging slechts een schets geweest. De Homo Faber, die wij Homo Sapiens noemen, heeft geleid tot de massale vernietiging en uitroeiing van de natuur, de fauna én de mens. Is dit werkelijk wat we als het ontwerp van een beschaving beschouwen? Dat is de vraag die ik me stel.'

Kathleen Weyts: Dat is een grote vraag.

Pélagie Gbaguidi, *Le jour se lève: Body Archive*, 2021, acrylverf en pigment op canvas, 210 x 135,5 cm. Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen, foto Peter Cox

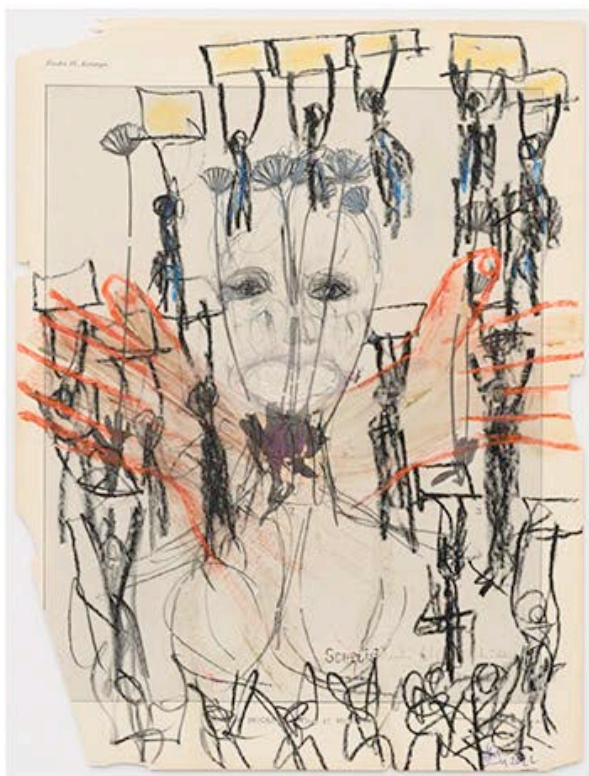
elementen onderhouden. Het is een vraag die ons moet leiden en ons een houvast moet bieden.

KW: Ik maakte kennis met je werk tijdens documenta 14 in Athene, maar ik besepte niet dat je niet in Senegal, noch in Benin, maar in België woont en werkt. Het was een documenta die er prat op ging kunstenaars uit alle hoeken van de wereld op de kaart te zetten. Onze obsessie met nationaliteiten vind ik altijd problematisch, zeker als het over kunst gaat, omdat het vaak leidt tot *framing*.

PG: Ik heb mij losgemaakt van elk begrip van nationalisme, ik koester een diep verlangen om te ontsnappen aan elk keurslijf, elke categorie, alles dat mij zou kunnen terugbrengen tot een soort materialiteit, iets artificieels. Ik beschouw me meer als een geest, ik voel me vrij als een geest en ik ben blij om een geest te zijn.

KW: Je noemt jezelf een hedendaagse griot. Dat is in de West-Afrikaanse traditie zowel een bewaarder als een verteller, iemand die de tradities en de geschiedenis onder de aandacht brengt. Een griot belichaamt het collectieve geheugen. Waarom wil je die rol vandaag opnemen?

PG: In 2000 zijn we een nieuwe eeuw ingegaan en dat heeft bij mij een aantal existentiële vragen losgemaakt. Ik vroeg mij af hoe ik dit tijdperk, dat gekenmerkt wordt door een ingrijpende digitale revolutie, kan doorstaan. Hoe mijn lichaam, mijn wezen zich hiertoe kan verhouden. Alles wat ten grondslag ligt aan onze relatie tot het leven wordt vandaag op de proef gesteld. Leven in een wereld waarin technologie zich op alle niveaus manifesteert, betekent dat we in een onvermijdelijke en schier onuitwisbare transformatie beland zijn. Onze lichamen worden als het ware besmet met technologie. We worden organisch-technische of technisch-organische wezens. Hoe met deze virtuele wereld om te gaan? Hoe kan ik als vrouw, als kunstenaar, mijn stempel drukken op de kleine en de grote geschiedenis? Ik besepte dat er een belangrijk werelderfgoed dreigt te verdwijnen: de orale traditie van de griots. Ik besloot om me in te zetten voor dat collectieve geheugen door het me eigen te maken, het te transcriberen en het te koppelen aan mijn artistieke praktijk. Ik kies ervoor om dat te doen binnen het prisma van een periode in de geschiedenis die naar mijn gevoel een wezenlijke breuk teweeg heeft gebracht in de wereld. Het is essentieel dat we vandaag de geschiedenis van de slavernij en de kolonisatie leren begrijpen, want ze zindert nog steeds door in het heden. Door een actieve en bewuste artistieke praktijk te ontwikkelen, wil ik er mee zorg voor dragen dat we ons niet overgeven aan een collectief geheugenverlies.

Pélagie Gbaguidi, *Chaine Humaine*, 2022, waskrijt en kleurpotlood op papier, 36,5 x 27,5 cm. Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen, foto Peter Cox

PG: Dat klopt, Afrika is de wieg van de wereld. Het beste bewijs hiervan zijn de talrijke natuurlijke bronnen die het continent aan de hele wereld levert. Afrika is vruchtbaar, alles is er aanwezig. Dus waarom focussen op dit deel van de geschiedenis? Waarom het vandaag hebben over slavernij en kolonisatie? De relatie tussen Afrika en de rest van de wereld is traumatisch, ze berust op een cataclysmen. Het is een giftige relatie die de wereld deed kantelen en uit evenwicht bracht. In deze periode werd de basis gelegd van een predatief systeem dat geleid heeft tot massale ontbossing en vernietiging van het ecosysteem. Zijn we hersteld van deze catastrofe? Verre van. We moeten eraan werken.

KW: Het gaat dus niet enkel om een menselijk trauma dat zich afspeelde in een bepaald werelddeel, maar om een trauma dat aan alles raakt, een totale ontwrichting?

PG: Het gaat om een systemisch cataclysmen dat repercussies heeft op de planeet, op de kosmos. Het betekent dat wij de geschiedenis en met name de moderniteit, opnieuw onder de loep moeten nemen. We moeten onze perceptie van de hedendaagse wereld verruimen en haar herbekijken door het prisma van de 15de eeuw, wat een scharnierperiode was. Die tijd van veroveringen is ook de periode van de renaissance. We moeten dus de Verlichting herlezen in het licht van al deze catastrofes. Als we dat doen, krijgen we een juistere kijk op de talrijke crises en conflicten van vandaag: economisch, ecologisch, maatschappelijk, politiek, filosofisch en existentieel. We moeten ons de vraag durven te stellen wat het begrip menselijkheid inhoudt in relatie tot dit 'ding'. Ik noem het een ding omdat het nog niet echt gedefinieerd is, we moeten erover nadenken wat het eigenlijk is. Dat zou het beginpunt kunnen zijn van een collectief bewustzijn. Het zou alle vragen kunnen stimuleren over ons verlangen naar menselijkheid, naar samenleven. Wat betekent het eigenlijk om samen te leven? Als we niet beseffen dat er een globale verschuiving heeft plaatsgevonden in onze relatie tot de wereld, noch tot wat dat geleid heeft, dan wordt alles wat we verder ondernemen steriel. Dan nemen de avatars het over. We moeten beseffen dat we vandaag nog steeds ondergedompeld worden in geconstrueerde schema's, gebaseerd op de hiërarchisering van klassen, van rassen en op de classificatie van de natuur. Het is een systeem dat scheiding en verdeeldheid in de hand werkt. Dat is volkomen schadelijk en pervers en als we het geen halt toeroepen, sterven we af op een regelrechte dystopie.

KW: Het is geen rooskleurig toekomstbeeld dat je hier schetst. Nochtans spreekt uit de titel van je tentoonstelling bij Zeno X hoop: *Le jour se lève*.

PG: Deze titel was voor mij een vanzelfsprekendheid, het was als een visioen. Op dit moment in onze geschiedenis leven we in een giftige normaliteit. Het neoliberale systeem dwingt ons in een passieve houding. *Le jour se lève* appelleert aan de urgentie om ons te herinneren dat onze drijfkracht verbonden is met de animistische wereld. Het is deze kracht, die in ieder van ons huist en die wij dreigen te vergeten, die ik reactiveer om de wereld waarin ik leef te ontcijferen en te begrijpen. Ze stelt me in staat om alert te blijven.

KW: Wat we vandaag meemaken is met andere woorden de 'de-animatie' van de mens en al wat ons omgeeft ?

PG: Inderdaad! We verwijderen de anima, de vitaliteit, de essentie van het leven. En we versmachten de adem, die de eerste taal is, de taal die iedereen spreekt, de taal die niet zichtbaar is.

KW: Het doet me denken aan de filosoof Gaston-Paul Effa die in gesprek gaat met Tala, een pygmeevrouw, die niet alleen in, maar met de natuur leeft. En die hem de taal van het ademen leert: *Pose ta main gauche sur ton abdomen, la droite sur la gauche. Inspire. Expire. Si tes deux mains bougent au rythme de ton souffle, alors l'expérience sera concluante. Sinon change le lieu de ta respiration : de thoracique elle doit devenir abdominale. C'est par le ventre que l'on écoute le monde. Les gens opprésés respirent par la poitrine : ils n'entendent rien, ils ne voient rien.*¹

KW: Taal in ruime zin is ook belangrijk in je werk.

Pélagie Gbaguidi, *Chaine Humaine*, 2022, waskrijt en kleurpotlood op papier, 27,5 x 36,5 cm. Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen, foto Peter Cox

krachtige taal, een taal in voortdurende metamorfose. Is het een universele taal? Dat weet ik niet. Maar in ieder geval behoort ze tot het oneindige. Het is de taal van de dichter, de taal van kleur, van woorden, van gebaren...

KW: Er is een schilderij in de tentoonstelling dat me heel sterk trof: *Body Archive*.

PG: Het lichaam is een prachtig gevoelig materiaal, het draagt een herinnering in zich. Op een bepaald moment realiseerde ik me dat mijn lichaam, ieder lichaam, een archief is en dat we tot een andere lezing van de wereld kunnen komen als we de kennis die het incarneert delen. Het lichaam is een soort metronoom. *Le jour se lève* is als het ware een seismografische choreografie. Ik breng hier een reeks performatieve werken samen die tegelijk doorkruist worden door sociale realiteiten en historische gebeurtenissen. Terwijl ik ze maakte, laiden de discussies over de restitutie van kunstwerken op. Maar wat me echt interesseerde, was de vraag naar de restitutie van onze lichamen. Hoe kunnen we onze sociale, affectieve, liefdevolle, filosofische, existentiële, gevoelige, poëtische lichamen reactiveren? Onze lichamen die ernaar verlangen om in verbinding te staan met de natuur, de aarde. Dit is waar het uiteindelijk om draait. Het metaforische lichaam, het sociale, fysieke, mentale lichaam, het vernietigde lichaam, dat vraagt om restitutie. We hebben nood aan een paradigmashift. Mijn artistieke praktijk nodigt ons uit om nieuwe verbindingen tot stand te brengen, om de crises en conflicten die ons teisteren te overstijgen en om een andere relatie met de wereld aan te gaan, om andere verhalen te vertellen, andere stemmen te horen, andere wegen in te slaan... Het loont om onze perceptie te veranderen en de dingen te bekijken vanuit het standpunt van de natuur die ons gadeslaat. In onze verhouding tot de natuur ligt een van de grootste tegenstrijdigheden van de mensheid. Daar gaat het werk *Ritual & Green* over. Ons verlangen naar menselijkheid is een verlangen naar de natuur. Als we dat inzien, kunnen we hopelijk vrede met onszelf sluiten, rond de tafel gaan zitten en zeggen: ja, we hebben gefaald, laat het ons anders doen.

Pélagie Gbaguidi, *Chaine Humaine*, 2022, waskrijt en kleurpotlood op papier, 36,5 x 27,5 cm. Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen, foto Peter Cox

KW: Je werk vertrekt vaak van onderzoek in de collecties en archieven van musea, zoals het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren, of het Nelson Mandela Museum in Mthatha, Zuid-Afrika. Dat zijn plekken die pijnlijke verhalen herbergen.

leven en dood in stand en herinnert ons aan de dimensie van de levenden. In musea kan je het erfgoed raadplegen, het is ook de plek waar zich verborgen waarheden ophouden. Om naar het heden te kijken en de stem van de doden te rehabiliteren, moeten we de geschiedenis binnengaan en alle paradoxen en tegenstrijdigheden waarmee we leven confronteren, zodat we vanuit deze traumatische herinneringen opnieuw leven kunnen scheppen.